

Zoutendijk

- onzin is het te streven naar een beperkte volksverzekering tegen ziektekosten in een tijd waarin privatisering opgeld doet;
- onzin is het een ingewikkelde regeling voor aftrekbaarheid van groot onderhoud en schilderwerk tot stand te brengen als het streven juist gericht is op vereenvoudiging van regelgeving;
- onzin is het voorop te willen lopen bij het treffen van sancties tegen Zuid-Afrika als het duidelijk is dat het veranderingsproces in dat land daar juist niet door wordt versneld;
- onzin is het om overbodige en verstarrende maatregelen als de Wet niet-CAO-inkomens te willen handhaven;
- onzin is het om TV-programma's met op Nederland gerichte reclame bij de grens te willen tegenhouden;
- onzin is het bij onderhandelingen met vakbonden een finaal bod vooraf voor de televisie bekend te maken, zodat het wel verworpen moest worden, om het dan na mislukking van het overleg te handhaven;
- onzin is het een nieuwe koppeling te introduceren tussen ambtenarsensalarissen en uitkeringen.

Ik zou zo nog een tijdje kunnen doorgaan, maar streef niet naar volledigheid. Veel nonsense behoort trouwens niet het kabinet verweten te worden, maar is een gevolg van de politieke situatie, geleidelijk gegroeide omstandigheden of de stokpaarden van één der coalitiepartners.

Wat wel van belang is, is dat het kabinet de moed heeft getoond onaangename, maar dringend noodzakelijke maatregelen te nemen en dat het het stellige voornemen heeft, orde op zaken te stellen, zodat de basis gelegd wordt voor nieuwe groei. De maatschappelijke weerstanden tegen een dergelijk beleid zullen groot zijn en blijven, maar het kabinet moet daarvoor niet opzij gaan, ook niet als verkiezingsuitslagen wijzen op een zekere vlucht in het extremisme.

Extreem rechts, in zijn huidige vorm gepersonificeerd in de Centruumpartij, is wellicht een tijdelijk verschijnsel omdat het er nauwelijks een ideologie op nahoudt en geen voorbeeld buiten de grenzen heeft om op te wijzen. Het is meer een symptoom van de ontevredenheid en van het afnemend vertrouwen van sommigen in de politiek. Het ligt dan voor de hand de oorzaken van die ontevredenheid te lijf te gaan, maar op een rechtvaardige manier.

Aandacht voor de culturele minderheden, een gelijkwaardige behandeling, maar ook aandacht voor die Nederlanders die er het meest mee te maken hebben. Extra aandacht om achterstanden weg te werken, akkoord, maar niet in die mate dat anderen daar de dupe van worden en hun kansen zien afnemen.

De komende jaren zullen voor het kabinet heel moeilijk zijn en van de premier zal veel stuurmanskunst worden gevraagd. Als ik hem een raad mag geven, is het deze: stelt u zich niet te veel als partijman op, want als dat plaatsvindt, voorzie ik grote problemen. Ik zeg dit niet zonder reden. Een andere goedbedoelde raad is om veel meer aandacht te schenken aan de presentatie van het beleid en de voorlichting. Zowel bij het beleid ten aanzien van de korting op de ambtenarsalarissen en sociale uitkeringen als bij het beleid inzake vrede en veiligheid is het kabinet in dit opzicht ernstig tekortgeschoten.

Om bij het laatste onderdeel te blijven: het geven van objectieve voorlichting, van de feiten, is geen propaganda, is geen stellingname voor een bepaald standpunt. De Belgische brochure 'Vrede in vrijheid' is een uitstekend voorbeeld van hoe het zou kunnen en moeten. Ik verzoek het kabinet dringend de presentatie van en de voorlichting over het beleid ingrijpend te verbeteren.

De VVD zal een loyale coalitiepartner blijven en het CDA zal moeten wennen aan een springlevende, creatieve en zelfverzekerde VVD, die zich niet wenst te gedragen als het kleine broertje in de coalitie. Voor ons is die coalitie niet een huwelijk met één dominant partner maar een samenwerkingsverband tussen gelijkwaardige partners die met begrip voor de positie van de ander en gebonden door regeerakkoord en verdere afspraken zoveel mogelijk van hun eigen ideeën trachten te verwezenlijken. Ons streven blijft daarbij gericht op een vrijere, meer humane samenleving waarin de jeugd weer een toekomst heeft.

□

De heer **Van der Lek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp dat de heer Zoutendijk alles onzin vindt waar hij het niet mee eens is. Ik zal niet de gelegenheid hebben om op al die 'onzin' in te gaan, maar op één punt wordt de heer Zoutendijk op zijn wenken bediend: na het 'NAVO-bulletin' dat de heer Zoutendijk zojuist heeft voorgedragen, wilde ik van mijn

kant ingaan op de bewapeningsproblematiek.

Voorzitter! Vandaag vergadert de Duitse Bondsdag over de plaatsing van de Pershing-II-raketten. De Nederlandse regering heeft geweigerd zich daarmee, op welke wijze dan ook, te bemoeien, zoals zij ook vindt dat zij geen taak heeft om de Engelse en Italiaanse regeringen tot ten minste een uitstel te bewegen. Daarmee is het 'voorbehoud' voor de plaatsing in Nederland tot een lege huls gemaakt. Dat was het natuurlijk al: alsof het erom zou gaan, alleen Nederland eventueel vrij te houden van nieuwe kernwapens. Dat is wel het meest beperkte 'schone handen'-idee dat je maar kunt voorstellen; het is ook politiek niet werkzaam. Maar vier jaar lang is de pretentie volgehouden dat de Nederlandse regering met dit voorbehoud iets heel belangrijks in handen had om de bondgenoten tot ernst te manen in Genève en om de Russen onder extra druk te zetten. Nu is die pretentie dus verdwenen. Het voorbehoud is wat het altijd al is geweest: een poging om de publieke opinie rustig te houden tot anderen voor de voldongen feiten hebben gezorgd.

Ik denk niet dat het veel zin heeft, de Nederlandse regering nog een keer te vragen om zich tot de Bondsregering te wenden met het verzoek, deze afschuwelijk beslissende stap niet te zetten. Het zou nog net kunnen, want de stemmingen zijn vanavond pas.

Het is ons wel duidelijk geworden door de debatten, nog laatstelijk, aan de overzijde, dat deze regering in het geheel niet meent dat 'Genève' – de INF-besprekingen daar – nog behoefte te worden afgewacht, zoals voorgaande regeringen altijd hebben beweerd, om dan te beoordelen of plaatsing, waar dan ook en door wie dan ook, nodig is – om over het andere standpunt, van een meerderheid van het Nederlandse volk, van 70% van de bevolking van de Bondsrepubliek en van miljoenen anderen in Europa, dat plaatsing hoe dan ook verwerpelijk is, maar helemaal niet te spreken.

Voorzitter! Het lijkt een eenvoudig meningsverschil. De één denkt dat besprekingen over de vermindering van kernwapens het best zijn gediend met plaatsing – het onderhandelen vanuit een positie van kracht –, en de ander denkt dat je in dit geval beter kunt onderhandelen over een breder pakket, zonder de dreiging van die plaatsing. Maar zo simpel is het niet.

Al jaren geleden, nog voor er sprake was van enige SS-20, is er gesproken over deze nieuwe raketten.

Van der Lek

Toen was één van de argumenten de verbeterde Russische luchtverdediging, waar de F-111 bommenwerpers met hun kernbommen niet meer door konden komen. En een ander argument was het simpele feit dat deze wapens konden worden gemaakt, zodat er ook een bestemming voor moest worden gevonden.

Ik ga nu niet in op alle touwtrekkerij tussen de marine, de landmacht, enzovoorts, die allemaal hun eigen uitvoering van de kruisraket wilden, en al dat soort processen. Maar dat is het: die wapens waren uitgevonden en moesten een bestemming hebben. Want zo werkt de wapenwedloop: als je iets uitvindt, ga je het alvast maken, anders heb je de kans dat de ander het eerder heeft. De politieke rechtvaardiging komt altijd, zoals in dit geval de Russen met hun SS-20. Nu is dit verband er zo ingeramd, dat wanneer je kruisraket of Pershing II zegt, er altijd wel iemand – als een soort Pavlov-reflex – SS-20 roept en omgekeerd.

Wie weet echter nog dat de middel-lange-afstandsraketten aanvankelijk deel zouden uitmaken van nieuwe SALT-besprekingen, als SALT-II zou zijn geratificeerd? En wie weet nog dat ze nu dus onder de START-besprekingen zouden thuishoren, in plaats van apart in uitzichtsloze INF-besprekingen?

En wie kan mij verklaren waarom in oktober 1979 gewoon niet gereageerd is op het Russische aanbod om op dat moment te stoppen – toen er nog een beperkt aantal van stond – met het plaatsen van nieuwe SS-20's als er geen Westers plaatsingsbesluit zou worden genomen en om direct daarna over vermindering te onderhandelen. Het wordt altijd zo voorgesteld alsof aan Westerse zijde steeds fraaie gebaren worden gemaakt waarop een hardnekkige Sovjet-Unie nooit reageert. Ik zie ongeveer even vaak hetzelfde omgekeerd voorkomen. Ik zeg niet dat het vaker gebeurt maar zeker even vaak.

Maar eigenlijk moeten wij nog eerder beginnen wanneer wij werkelijk over deze zaken willen praten. Waar gaat het nu eigenlijk om? Vier jaar zijn we nu aan het vechten om deze ene stap in de wapenwedloop tegen te houden. Het brokkelt onder de vingers weg. Intussen gaat aan alle kanten om ons heen die wedloop door. Onderzoek naar wapens in de ruimte en ook al uitvoering daarvan, nieuwe Trident onderzeeërs, nieuwe Russische onderwaterwapens, de MX in Amerika,

nieuwe luchtverdedigingssystemen, en nog veel meer.

Dat er ooit ook wel eens iets af zou kunnen, lijkt een absurde gedachte. O ja, ik weet het wel, als de minister van Buitenlandse Zaken hier aanwezig was – het verbaast mij enigszins dat dit niet het geval is – zou hij mij nu tegenvoeren dat zojuist met veel moeite is besloten dat er 1400 kernwapens weggehaald zullen worden uit West-Europa. Maar toevallig zijn dat wel verouderde, korte-drachtwapens, waar men al lang vanaf wilde. Daar wordt wel goede sier mee gemaakt, maar het zijn kernladingen die je alleen maar op je eigen kop kunt krijgen en die als dreiging dan ook niet zo geschikt zijn.

Bovendien moeten er zoveel nieuwe kernwapens gemaakt worden, dat er niet genoeg splijtbaar materiaal schijnt te zijn om al die nieuwe koppen te vullen. Die oude zijn dus heel nuttig om opgewerkt te worden voor de moderne, snellere en gevaarlijker wapens. Nieuw voor oud dus!

Waar het om gaat is dat er een proces aan de gang is, een bijna onstuitbaar proces. De historicus Edward Thompson spreekt van een nieuwe politieke categorie: het 'exterminisme'. Hij zegt hierover: 'onder exterminisme moeten die kenmerken van een maatschappij verstaan worden die, zich in verschillende mate uitend in haar economie, beleid en ideologie, haar in een richting stuwen welke uiteindelijk moet leiden tot de vernietiging van grote massa's.

Het resultaat zal vernietiging zijn, niet als het gevolg van een ongeluk – zelfs als de beslissende trekker 'per ongeluk' wordt overgehaald – maar als directe consequentie van eerdere beleidsbeslissingen, van een accumulatie en perfectionering van de vernietigingsmiddelen en van het aanpassen van de structuur van de hele samenleving zodat zij op dat doel gericht raken.' In dat opzicht ziet hij weinig verschil tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten, maar hij hekelt wel degenen die in moralistische redeneringen de schuld telkens óf geheel bij de een óf geheel bij de ander leggen.

Voorzitter: De Rijk

De heer **Van der Lek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Het CDA-Tweede-kamerlid Joep de Boer zegt ditzelfde op een andere wijze na zijn bezoek aan Washington en Moskou, nog enigszins verbijsterd, tegen Max van Weezel van Vrij Nederland. De heer Christiaan heeft dit ook al gerele-

veerd. De heer Joep de Boer zei het zo: 'Ons bezoek aan Washington en Moskou heeft bij mij de indruk gewekt dat beide grootmachten op ramkoers liggen.' Hij legt uit dat dit betekent dat twee schepen met zo'n grote vaart op elkaar afstevenden dat zelfs het omgooien van het roer niets meer aan de situatie kan veranderen.

Al in 1976 heeft Alva Myrdal, die 11 jaar namens haar regering aan ontwapeningsbesprekingen heeft meegedaan, ditzelfde proces beschreven in haar boek *The Game of Disarmament*, het Ontwapeningsspel. De supermachten, zegt zij, zijn niet bij machte dit proces te staken. Het is zozeer verweven met hun machtsbelangen, prestigeoverwegingen, economische krachten en binnenlandse politieke belangen, dat zij de laatste zullen zijn waar zich een kentering voordoet. Daarom, zegt zij, is het zo belangrijk dat andere landen, niet-gebonden landen maar vooral ook bondgenoten van beide supermachten, zich verzetten tegen de onzinnige dynamiek van dit proces, dat zij andere wegen zoeken, steun zoeken bij elkaar en dat zij die wegen ook daadwerkelijk inslaan.

Het is die politiek die de vredesbewegingen in de verschillende landen, kerken en vakbonden en miljoenen mensen van hun regeringen vragen. Het is die politiek die wij vragen van de Nederlandse regering, om niet langer, zoals nu, mee te praten in het waansysteem van het exterminisme, het systeem van de dreiging en tegendreiging, de schuld voor het mislukken van de besprekingen slaafs te deponeren bij de andere partij. Niet, zoals minister Van den Broek, beweren dat de Sovjet Unie niet te vertrouwen is omdat het een dictatuur is, en de Verenigde Staten wel omdat het een democratie is. Alsof democratieën niet gevaarlijk kunnen zijn!

Waar zijn de initiatieven voor een werkelijke deëscalatie? Waarom is Nederland niet allang begonnen met besprekingen over een kernwapenvrije zone met wie daarvoor in aanmerking komt? Waarom kon niet eens Griekenland bijgevallen worden toen het alleen maar om een uitstel van de plaatsingsbeslissing vroeg? Hoe zit het met een onafhankelijke conferentie over de Europese veiligheid. Maar nee, zelfs zoiets elementairs als een algemene freeze-oproep – tweezijdig nota bene – kon de Nederlandse regering niet steunen, omdat de Verenigde Staten het standpunt huldigen dat er op dit moment geen evenwicht is, en dan nog wel in het nadeel van het westen.

Van der Lek

In de begroting van Buitenlandse Zaken, die wij nog moeten behandelen, zegt de minister dat Nederland nog steeds wil uitgaan van de in 1982 herbevestigde slotverklaring van de speciale zitting over ontwapening van de Verenigde Naties in 1978. Daarin staat onder andere het volgende (ik citeer het nog maar eens, je kunt dergelijke teksten niet vaak genoeg herhalen):

'Staten hebben lange tijd getracht hun veiligheid te handhaven door het bezit van wapens. Inderdaad heeft hun voortbestaan in bepaalde gevallen afgehangen van de vraag, of zij over adequate middelen van verdediging konden beschikken. Maar de opeenstapeling van wapens, in het bijzonder nucleaire wapens, in deze tijd, vormt veel meer een bedreiging dan een bescherming voor de toekomst van de mensheid. Daarom is de tijd gekomen om een eind te maken aan deze situatie, om af te zien van het gebruik van geweld in internationale relaties, en veiligheid te zoeken in ontwapening.'

Ik vraag mij af of de regering deze tekst en alle aanbevelingen die in deze slotresolutie staan, ooit bestudeerd heeft. En zo ja, wat het dan eigenlijk betekent wanneer zij zegt, deze tekst als uitgangspunt van haar buitenlands beleid te willen hanteren. Wat wij verwachten van een regering, is niet het meemarcheren met een dolgedraaid systeem in Oost of West, niet het ondersteunen van bij voorbeeld de gespierde taal van de secretaris-generaal van de NATO, die de treurige moed heeft om zich in het openbaar te vertonen met een raket op zijn revers, alsof wij niet allang wisten dat hij dol is op wapens. Evenmin verwachten wij van een regering trouwens enige bewondering of eerbied voor een Sovjet-regering die haar kracht zoekt in angstaanjagende parades op het Rode Plein. Wat wij verwachten, zijn zinnige, zichtbare en nuttige initiatieven die bewijzen dat men onafhankelijk over vrijheids- en veiligheidsvraagstukken heeft nagedacht en onafhankelijk durft te handelen.

Op woensdag 16 november stuurde de regering van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie elkaar vriendelijke boodschappen naar aanleiding van de 50ste verjaardag van hun onderlinge betrekkingen. Toch leuk dat zij aan die verjaardag hebben gedacht! Is het niet absurd dat tegelijkertijd de gehele wereld in vrees moet leven voor de wederzijdse

vernietiging waarmee die beide landen elkaar, en ons allen, bedreigen? Gewone mensen, ik reken mijzelf daar ook toe, die proberen hun gezonde verstand te gebruiken, kunnen en willen dat niet meer begrijpen. Zij aanvaarden het ook niet meer. Het wordt hoog tijd dat er regeringen komen die hen daarin bijvallen.

Ik kom bij de sociaal-economische toestand, of wellicht moet ik zeggen 'wantoestand'. Ik vraag mij af wat dit kabinet denkt dat het aan het doen is. Het beschouwt zich, zo heb ik begrepen, als de uiterst zakelijke leiding van de BV Nederland die een noodzakelijk werk uitvoert, namelijk met harde hand orde op zaken stellen. Ik vraag mij af: welke orde en welke zaken?

Wat de regering ons presenteert in de Miljoenennota, in de Werkgelegenheidsnota en dergelijke is mythologie. Dit zogenaamd 'noodzakelijke restrictief beleid' berust op mythes, op sprookjes dus. Het is al lang zichtbaar dat de uitgangspunten, ook al onder vorige kabinetten, niet deugen. Het is een beleid dat geen rampen voorkomt, maar eigen rampen veroorzaakt. Deze regering gaat echter koppig door op de ingeslagen weg. Blind voor wat zij aanricht, hooghartig en, zoals Wim Kok vorige week vrijdag zei, 'met de rug naar de sociale werkelijkheid'.

Of het de bonden zal lukken dit beleid althans op enkele punten, de allerergste, een halt toe te roepen, is helaas nog niet duidelijk. Of binnen de regeringspartijen, met name bij het CDA – deze partij heeft immers ook nog zoiets als een sociaal program – eindelijk wat rode lampjes zullen gaan branden, weet ik ook niet. Je zou het moeten hopen. Voorlopig géén regering, is beter dan deze regering!

Misschien spreek ik dus wel voor niets, in die zin dat ik zeer binnenkort het beleid van deze regering niet meer behoef te analyseren. Men zal begrijpen dat mij dit niet zou spijten!

Niettemin wil ik enkele geloofsartikelen van de bedoelde mythologie kort bespreken, al was het alleen maar omdat deze door het vele herhalen wijd verbreid geloofd dreigen te worden en omdat deze de vakbeweging en de in deze Kamer vertegenwoordigde sociaal-democratie lelijk hebben aangetast. Ik weet niet of het mij zal lukken om alle sprookjes te behandelen. Ik bemerk dat ik mijn tijd heb overschat. Ik begin met het geloofsartikel: de marktsector als draagvlak.

'Het bedrijfsleven, bestaande en nieuwe bedrijven, met allen die daarin werkzaam zijn zullen weer het draagvlak moeten worden van groeiende werkgelegenheid en welvaart', zo staat in de troonrede. De werkgevers-vertegenwoordiger Ter Hart gebruikt

er het beeld van een kar voor, vol met ambtenaren, onderwijzers, welzijnswerkers en andere nietsnutten, pardon niet-productieven, getrokken door een meelijwekkend mager industrie-paard.

Bewindslieden herhalen deze visie in alle talen: het bedrijfsleven is de kurk waar onze economie op drijft (Miljoenennota); het herstel moet komen van het herstel van de marktsector (Werkgelegenheidsnota); waar wij aan lijden is onverantwoorde groei van onze collectieve voorzieningen.

Het is één van die sprookjes die zo vaak herhaald zijn dat iedereen erin gelooft of dat men niet meer weet wat men geloven moet. Het is echter volstreekte onzinpraat. Met evenveel recht kun je zeggen dat de welzijnssector, het onderwijs, de ambtenaren en alle anderen in de quartaire sector, het draagvlak zijn. Zij leveren ook iets, namelijk diensten. Zij krijgen hiervoor een salaris. Met dat salaris kopen zij de goederen die de industrie produceert.

Natuurlijk is er ook een markt denkbaar van uitsluitend in de marktsector werkzame mensen. Men kan dit willen. Het hoeft echter helemaal niet. Zeker, in de industrie wordt geproduceerd. Natuur wordt omgevormd tot goederen. Er wordt dus waarde toegevoegd. Er wordt door productie waarde gegeneerd. Waarom? Omdat er uitsluitend zolang als er vraag is. Iedere ondernemer zal dit weten. Zo is het ook met de collectieve sector. In het onderwijs, de welzijnsverzorging, het openbaar vervoer, de ambtelijke diensten etcetera wordt eveneens geproduceerd. Ook hier wordt waarde toegevoegd, omdat er vraag naar is.

Veel van die diensten worden collectief geregeld en collectief betaald, gewoon omdat dit praktischer is of omdat het helemaal niet anders kan. Het is een sprookje, dat het werk in de collectieve sector plaats zou vinden 'op kosten' van de zogenaamde productieve sector. Het is een schadelijk sprookje, want het verdeelt mensen volstrekt ten onrechte in nuttige producenten en lastige, of in ieder geval minder nodige en dure parasieten.

Het is een schadelijk sprookje want het legitimeert de volstrekt verkeerde en uitzichtloze zogenaamde oplossingen voor een heel duidelijk en normaal verschijnsel, namelijk dat door de technische ontwikkeling een steeds kleiner aantal mensen nodig is om alle noodzakelijke materiële goederen te produceren. Er komt dus ruimte voor talloze diensten waar ook vraag naar is en die – daar gaat het om – heel goed zich zelf kunnen financieren.

Van der Lek

Goederenproductie blijft natuurlijk nodig, namelijk in die mate waarin de wereld geproduceerde goederen nodig heeft. Als de techniek echter zover is dat die goederen door 10% van de beroepsbevolking kunnen worden gemaakt, is het onzinnig om in een verschrikkelijke concurrentieslag met het buitenland te blijven proberen 20% of 40% of 60% van de mensen in die sector aan het werk te houden. Je zou kunnen overwegen iedereen veel korter te laten werken. Daarvoor zijn de arbeidsbesparende methoden tenslotte uitgevonden.

Dat moet ook; daarop kom ik nog. Suggesteren dat goederenproductie de kurk is waarop alles drijft, blokkeert echter elke gezonde oplossing voor de gigantische verschuivingen waar wij in de wereld voor staan en waarop wij een antwoord moeten vinden, een menselijk, ecologisch verantwoord en op wereldschaal rechtvaardig antwoord. In het beleid van de regering merk ik daar niets van.

De tweede mythe is die van de onbeheersbare collectieve sector. De stukken staan vol met ongrijpbare, wolige verhalen over die geheimzinnige collectieve sector die maar doorgroeit, het financieringstekort van de overheid en de noodzaak om die enge groei te stoppen. Daarbij worden de meest verschillende soorten uitgaven over een kam geschoren: de eigen activiteiten van de overheid, maar ook de overdrachtsinkomens.

Laat men eens één keer de moeite nemen te kijken welke collectieve uitgaven het zijn die zo groeien. Dan blijkt dat de eigen activiteiten tussen 1950 en 1980 slechts heel bescheiden zijn gegroeid: van 15% van het nationaal inkomen tot iets meer dan 20%. De overdrachtsuitgaven zijn veel sterker gegroeid, namelijk van nog geen 20% in 1950 tot bijna 45% in 1980. In feite weet iedereen dat wel, maar ik moet het toch nog eens herhalen. Voor een deel is dat het gevolg van een rechtvaardige en zinvolle herverdeling: de AOW, de Ziektewet en de arbeidsongeschiktheidsverzekering.

Dit is bovendien niet slecht voor de economie, maar goed: het legt een vloer in de koopkracht en garandeert een binnenlandse markt, zolang het tenminste niet moedwillig wordt afgebroken.

Dat is 'het gebouw van sociale zekerheid' waarvan nu ten onrechte wordt beweerd dat het niet meer te betalen is. Ten onrechte, want het is niet dat deel van de overdrachtsuitgaven dat de pan uitrijst. Een enkele blik

op de cijfers is genoeg om dat te constateren. De uitgaven die een direct gevolg zijn van de toenemende werkloosheid, groeien dramatisch. De uitgaven in het kader van de Werkloosheidswet bedroegen in 1970 f 200 mln., in 1980 f 2 mld. en in 1982 f 4 mld. De uitgaven in het kader van de Wet Werkloosheidsvoorziening bedroegen in 1970 f 150 mln., in 1980 f 2,1 mld. en in 1982 f 5,9 mld. De Rijksgroepsregeling Werkloze Werknemers kostte in 1970 f 50 mln., in 1980 f 1,2 mld. en in 1982 f 2,9 mld. Deze cijfers haal je zo uit het statistisch zakboek.

Deze cijfers wijzen alleen al op een toename van f 12 mld. ofwel 3,8% van het nationaal inkomen. Wij kunnen daar nog een deel van de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen bijtellen. Deze uitkeringen zijn inmiddels opgelopen tot f 16 mld. Wij weten immers allen dat in de WAO veler zijn ondergebracht die graag willen werken en zeker kunnen werken, alleen niet zo hard en zo voordelig als sommige anderen.

Wie zal het dus verbazen dat in een tijd van werkloosheid de collectieve uitgaven groeien? Degene die die uitgaven wil terugdringen moet alleen niet nog eens extra werkloosheid gaan maken door productieve werkers uit de kwartaire sector, ambtenaren, welzijnswerkers, onderwijskrachten, bibliotheekassistenten enzovoorts, te ontslaan. Wie dat doet is niet bezig de scheefgroei in onze volkshuishouding op te lossen, zoals in de miljoenennota staat, maar draagt bij aan die scheefgroei.

Er zit nog een bedrag in die collectieve uitgaven die zo zwaar drukken op de goedheilig marktsector, namelijk de steunbedragen aan die marktsector.

Het is moeilijk om de juiste cijfers uit de begroting te halen, maar 15 miljard is een conservatieve schatting. Als het niet waar is, hoor ik het wel van de regering. Nu is er niets tegen steun aan bedrijven, al vinden wij dat je die heel anders zou moeten geven, maar het is natuurlijk wel een beetje raar dat je dat enerzijds doet en dan anderzijds jeremieert dat het zoveel geld kost, dat daardoor je financieringstekort oploopt en dat dat weer zo slecht is voor nu juist de bedrijven.

Gelukkig groeit het verzet tegen dit soort rare redeneringen en de pogingen om steeds maar paarden achter de wagen te spannen. Waar willen deze regering en de werkgevers die haar steunen nu eigenlijk naar terug? Naar een situatie die niet meer bestaat en niet meer bestaan kán: een

situatie waarin 'het bedrijfsleven' voor een groot deel en de andere sectoren slechts in beperkte mate voor werkgelegenheid zorgen. Versterking van de marktsector, heet dat. Nu zijn er 800.000 geregistreerde werklozen en volgend jaar 900.000.

Dat betekent dat men het voor mogelijk houdt dat de goederenproductie binnen enkele jaren met 20 of 25% toeneemt. Of met nog veel meer, want wij staan nog maar aan het begin van het tijdperk van de automatisering. Dit is toch een volstrekt onzinnige veronderstelling. En dat niet alleen, het zou ook een ramp zijn voor de wereld als het gebeurde, want dat heeft met selectieve groei, met milieuverantwoorde, mens- en milieuvriendelijke groei, die ik zeer wel voor mogelijk houd, natuurlijk niets meer te maken.

Ter wille van deze mythe worden op het ogenblik welzijnsvoorzieningen afgebroken, allerwegen mensen ontslagen of op hun inkomen gekort, zonder dat zij er iets voor terug krijgen, en wordt de culturele basis afgebroken waarop een nieuwe samenleving zou kunnen worden opgebouwd, worden mensen tegen elkaar opgezet en wordt een waar schrikbewind uitgeoefend uit naam van een crisis die door deze maatregelen alleen maar verergerd wordt.

Ik zie u nu in mijn richting kijken, Voorzitter, en ik zie zelfs al een lampje flikkeren. Kennelijk is mijn spreektijd bijna om. Daarom sla ik deze keer – maar ik kom er zeker op terug – de oplossingen die ons voor ogen zweven maar over. Ze zijn in de Tweede Kamer al uitgebreid behandeld. Ik denk dat het belangrijk is geweest, één keer te analyseren waarom naar onze mening het beleid dat deze regering voert steeds meer tegenvallers creëert. Daar doet men nog iedere keer verbaasd over.

Ik durf nu ook wel te voorspellen dat de heer Ruding verschrikkelijk op zijn neus zal kijken als hij straks het effect gepresenteerd krijgt in de vorm van een verminderde belastingopbrengst en allerlei andere negatieve zogenaamde uitverdieneffecten van het beleid dat hij nu voert. Wat de oplossing betreft, kan ik voor een deel verwijzen naar het FNV-plan, al zou ik daarin wel iets verder willen gaan.

Ik vind nog één ding belangrijk, Voorzitter. Het wordt de hoogste tijd dat iedereen ophoudt te jeremiëren over de slechte economische toestand in nota bene nog altijd een van de rijkste landen van de wereld. Het gaat er ook niet om of wellicht het inkomen van velen minder of helemaal niet meer moet groeien. Nee, het gaat

Van der Lek

erom dat daar dan zichtbare, positieve dingen tegenover staan. En dat kan heel goed.

Maar wat dit kabinet wil, kan niet: onder de dekmantel van slechte tijden een achterhaald liberaal kapitalisme herstellen, de ongelijkheid vergroten, met een elite van werkenden een soort groei stimuleren die in deze wereld helemaal niet meer past, en allen die niet meer mee kunnen langs de weg laten liggen. Dan liggen straks de bijstandsmoeders, de ouderen, de niet zo hoog opgeleide jongeren en vele afgedankte ambtenaren náást de dode bloemen, de dode vogels en de dode vissen. Dan is het: dag bloemen, dag vissen, dag vogels en dag economisch zwakkeren.

□ De heer **Ijmkers** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! De toenemende omvang en kracht van de vredesbeweging in Europa heeft bij sommigen verwachtingen van een hete herfst opgeroepen. De bewegingen tegen de stationering van nieuwe kernwapens is nog massaler dan een jaar geleden en ook de bereidheid om krachtiger op te treden is gegroeid. Naarmate de fatale datum naderbij komt, neemt ook de activiteit op politiek en diplomatiek gebied toe. Zowel van Griekse, Deense, Belgische alsook Roemeense zijde zijn stappen gedaan om uitstel van plaatsing te bereiken en langer onderhandelen in Genève mogelijk te maken.

Op initiatief van Griekenland blijken Bulgarije, Roemenië en Joegoslavië bereid te zijn mee te werken aan een atoomvrije Balkan. De Duitse SPD heeft dit weekend een congres aan het vraagstuk gewijd, dat zich duidelijk voor uitstel heeft uitgesproken. Vandaag vergadert de Duitse bondsdag over dit probleem. Inmiddels zijn de eerste raketten in Engeland aangekomen, terwijl de onderhandelingen in Genève nog niet zijn afgelopen, waarmee wordt aangegeven, dat die onderhandelingen nauwelijks nog serieus worden genomen.

De massabeweging in Europa zet regeringen en parlementen onder zware druk. Men doet er goed aan, naar deze beweging te luisteren omdat het daarbij gaat om zijn of niet zijn. In deze tijd van grote spanning is een groot gevoel van van elke verantwoordelijkheid vereist van elk land van elke politieke partij. Niemand kan voorbij gaan aan de gevaren die opdoemen bij herleving van de koude oorlog en die het gevolg zijn van nieuwe impulsen aan de atoombewa-

peningswedloop. De dreiging daarvan is reëel. Er dreigt een nieuwe koude oorlog in een nog grimmiger klimaat wat de verhouding tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten betreft, waarbij te zelfde tijd de blokkeringstendenzen optreden. Vandaar dat men niet kan rekenen op een eenvoudige herhaling van de vorige koude-oorlogsperiode.

De tijd is rijp voor initiatief. De omvang en de kracht van de beweging van mensen die kost wat kost ontspanning wensen en deze door onderhandelingen willen bevorderen, nemen toe. Vooral in Europa, zowel in Oost als in West, is een ongekende massabeweging tot stand gekomen die een nieuwe fase in de atoombewapening wil voorkomen en geen afwachting houding wenst aan te nemen en steeds duidelijker eisen stelt voor atoomontwapening. Het gaat vooral om daden, waarbij juist Nederland, omdat het is wat het is, een land met een sterk onafhankelijkheidsgevoel, met een sterke en brede vredesbeweging, met progressieve tradities op het gebied van tolerantie, anti-racisme en anti-discriminatie een rol speelt.

Ons land is, daarvan uitgaande, in het verleden met een eigen visie in de internationale politiek kunnen optreden en dat zou ook nu kunnen. De vraag die rijst is, of er ruimte en kansen zijn voor een initiatiefnemende politiek van ontspanning vanuit Nederland. Het standpunt van de regering daarover is pessimistisch en negatief. Het is ingebed in de NAVO-politiek en daarvan afhankelijk gemaakt.

Naar onze mening vereist een politiek gericht op ontspanning grote behoedzaamheid. Het gaat hierbij vooral om eigen concrete stappen voor ontspanning. Een dergelijke politiek zou aansluiten en grote steun ondervinden van de beweging die ons inziens de meerderheid van de bevolking vertegenwoordigt. De eerste concrete stap is mogelijk door te weigeren nieuwe kruisvluchtraketten op Nederlands grondgebied te plaatsen. Dat wil zeggen, een op ontspanning gerichte politiek zou moeten aansluiten op de eisen van de vredesbeweging. De 550.000 demonstranten die op 29 oktober jl. in Den Haag waren, kunnen niet als voetvolk worden beschouwd voor deze of gene politieke manoeuvre. Ook de doelstelling van de demonstratie mag niet worden weggeïnterpreteerd.

De eis was duidelijk, werd met grote klem gesteld vanuit scherp inzicht in het gevaar van de situatie.

De gestelde eisen kwamen overeen met de gevoelens, die in meer of mindere mate in alle politieke partijen van ons land aanwezig zijn. De Staten-Generaal en de regering kunnen zich daardoor gesterkt voelen voor een krachtig, zelfstandig, internationaal optreden voor ontspanning tegen de invoering van kruisvluchtraketten. Als de regering in dit opzicht aarzelt, moet in elk geval de oppositie, en zo mogelijk verenigd, daarvoor optreden.

Vanuit Nederland moet opgetreden worden voor de voortzetting van de dialoog. Ons land zou daarvoor ook actiever kunnen optreden in de Verenigde Naties, omdat deze organisatie bij alle spanningen en breuken, die bestaan, toch de mogelijkheid geeft om een dialoog te bepleiten en te doen plaatsvinden. Wij mogen dit niet overlaten aan de supermachten. Het klimaat voor het ontwikkelen van een veelzijdige dialoog is aanwezig.

Wij denken daarbij aan een dialoog van bewegingen, personen en partijen uit Oost en West en heel in het bijzonder ook aan een actieve betrokkenheid van de landen uit de Derde Wereld en speciaal de niet-pactgebonden landen.

Dit is niet gericht tegen een dialoog en onderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie, want die blijven noodzakelijk. Het gaat erom, dat een nieuw initiatief vereist is opdat de wereld niet passief zal zijn overgeleverd aan de gang van zaken bij de onderhandelingen tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten. Het is mogelijk dat de resultaten van een eerdergenoemde, veelzijdige dialoog een nieuwe trend zetten en invloed uitoefenen op de onderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie en de vredesbewegingen in die landen. Dat zal vooral kunnen geschieden als concrete stappen door 'kleinere' landen worden gedaan.

Wij bepleiten een meer samengaan en een betere verstandhouding tussen de landen, die zich vrijer wensen te bewegen ten opzichte van de blokken. Het gaat hierbij om hen, die in een onderworpen positie ten aanzien van de supermachten geen toekomst meer zien. Wij zijn voor een stelselmatig ongedaan maken van de opdeling van de wereld in militaire machtsblokken.

Dat zal ongetwijfeld tijd vergen. Wij menen echter dat, gezien de brede scala van opvattingen en bewegingen in Oost en West en in de Derde Wereld,